

INDREK JÄÄTS

EKVATORIAAL

LUGUSID GABONIST JA ECUADORIST

Toimetaja Marilyn Tomson
Kaanekujundus ja sisumakett Jan Garshnek
Küljendaja Erje Hakman
Kaardid Rein Kask

Täname Eesti Kultuurkapitali

© Indrek Jääts ja kirjastus Argo, 2025
Kõik õigused kaitstud

www.argokirjastus.ee

ISBN 978-9908-61-000-9

Trükitud trükikojas Print Best

Headele reisikaaslastele, sõpradele

SISUKORD

Saateks	9
I OSA. GABON	
Lühidalt eelnenust	13
Saabumine	19
<i>Bouët-Willaumez, Prantsuse kannakinnitaja</i>	24
Lambaréné	30
Fougamou	37
<i>Du Chaillu, iseõppinud maadeuurija</i>	42
Teekond babongode juurde	51
Päev babongodega	55
Edasi lõuna poole, Doussalasse	61
Moukalaba-Doudou	65
Mukudji tseremoonia	68
Teekond Setté Camasse	70
Loango	73
<i>Savorgnan de Brazza, rahumeelne vallutaja</i>	76
Kiirustame öisele rongile	84
Lopé	87
Õised seiklused	92
Teekond Makokousse	95
<i>Léon M'ba, koloniaalsüsteemi kasvandik</i>	98
Retk Koungou jugadele	106
Tagasi Boouésse	112
<i>Bongod – isa, poeg ja viimaks nõbu</i>	115

Rongiga Libreville'i	129
Pealinnas	131
Väljasõit Pointe Denis'sse	134
Päev Libreville'is	137
Kojusõidumeeleolud	140
II OSA. ECUADOR	
Miks just Ecuador?	143
Pikaleveninud saabumine	145
Rannik	151
<i>Spondylus crassisquama</i>	157
Mindo	160
<i>Rumiñawi ja Belalcázar</i>	163
Quito	174
<i>Quito kuningriik?</i>	178
Cotopaxi	182
Quilotoa piirkond	185
Laskumine Amasooniasse	192
Atšuaride juures	194
Baños	219
Chimborazo	223
<i>Carlos de Montúfar ja Alexander von Humboldt</i>	227
Riobamba	235
<i>Gabriel García Moreno, konservatiivne moderniseerija</i>	237
Colta, Guamote, Alausí ja Ingapirca	250
Cuenca	255
Läbi Cajase tagasi rannikule	262
<i>Mis läks valesti? Lühike pilguheit Ecuadori lähiajalukku</i>	263
Guayaquil	272

SAATEKS

Nende kaante vahelt leiab lugeja kaks reisikirjeldust – 2022. aasta jaanuaris käisin sõpradega Gabonis, 2024. aasta jaanuaris Ecuadoris. Ehkki erinevates maailmajagudes, on need kaks maad mitmes mõttes sarnased. Esiteks on sarnane nende asend oma kontinendil, Gabonil Aafrikas ja Ecuadoril Lõuna-Ameerikas. Mõlemat riiki läbib ekvaator, mõlemad asuvad oma mandri läänepoolses servas, näoga vastu ookeani, selja taga kogu kontinendi sügavus. Pindalalt on nad üsna ühesuurused.

Lisaks on nii Gabon kui Ecuador endised kolooniad. Esimest valitsesid omal ajal prantslased, teist hispaanlased. Kunagistelt koloniaalisandatelt pärinevad ka nüüdsed riigikeeled (Gabonis prantsuse, Ecuadoris hispaania), samuti levinuim usk, milleks mõlemal puhul on kristlus, täpsemalt katoliiklus.

Leidub muidugi ka erinevusi. Gabon on valdavalt tasane, vihma-metsaga kaetud maa, mille kõrgeim punkt ulatub vaevalt 1000 meetrit üle merepinna. Ecuadori seevastu läbivad Andide ahelikud, mille lumised tipud küünivad üle 6000 meetri. Ka ajaloos on suuri erinevusi. Gaboni minevikust enne eurooplaste tulekut teatakse väga vähe, sest sealsed rahvad ei jätnud endast eriti jälgi. Ecuadoris seevastu ulatub riikluse ajalugu vähemasti 15. sajandisse, mil sinna ulatus inkade impeerium, ning ka varasematest kultuuridest on teada päris palju.

Nende riikide rahvastiku suurus, tihedus ja etniline koosseis erineb samuti selgelt. Gabon oma umbes 2,4 miljoni elanikuga on üsna hõredalt asustatud maa, seda enam et valdav osa inimestest on kolinud suurematesse linnadesse. Kuna sealne kliima valgete inimeste ja nende istanduste jaoks ei sobi, siis on põlisrahvad (põhiliselt bantud, aga ka pisut pügmeesid) säilinud ja moodustavad rahvastiku absoluutse enamuse. Ecuadori kõrgmaal on kliima kuivem ja kargem ning selle riigi üle 17-miljonilises elanikkonnas domineerivad indiaanlaste ja valgete segunemisel sündinud meestiitsid. Puhastverd indiaanlasi on alles vähe, aga ka päris valgeid pole üle paari protsendi.

Arvukad sarnasused teevad nende kahe üksteisest tuhandete kilomeetrite kaugusel asuvate maade võrdlemise põhjendatuks, võrdlemisel ilmnevad aga erinevused, mille üle on huvitav mõtteid mõlgutada. Igale juhul pidasin ma tuvastatud sarnasusi piisavaks, et need kaks reisikirjeldust ühtede kaante vahele kokku panna. Gaboni ja Ecuadori peamisest mõttelisest ühendajast ekvaatorist võrsus ka raamatu pealkiri – Ekvatoriaal. Nagu Ekvatoriaal-Aafrika ja Ekvatoriaal-Ameerika. Nagu diagonaal, koraal ja pastoraal. Toredad sõnad kõik.

Olevikuvormis reisikirjelduste vahele pikkisin minevikuvormis ekskursse Gaboni ja Ecuadori ajalukku. Reeglina kujutavad need endast väljapaistvate isikute kirjalikke portreesid, sest nende abil saab minu meelest kõige paremini jutustada vastavate maade järkjärgulisest kujunemisest selliseks, nagu nad on täna. Lood ilmuvad kronoloogilises järjekorras ja soovi korral võib neid lugeda eraldi järjejutuna. Portreteeritute nimed vilksatavad ka ülejäänud tekstis ja peaksid tekitama seoseid mineviku ja oleviku vahel. Need seosed pakuvad mulle huvi, loodetavasti ka lugejale.

Tagaril, 4. mai 2025

I OSA

GABON

LÜHIDALT EELNENUST

Mõte kunagi Gabonis ära käia tekkis juba aastaid tagasi, Lehoga Aafrika reise sihte seades. Tema loodusteadlastest tuttavad olid Gabonis välitööd teinud. Oli juttu, et kuna see riik elab peamiselt nafta müügist, siis pole seal metsi maha võetud ja enam-vähem puutumatu loodust leidub veel päris palju. Maanteid eriti ei ole, ekvatoriaalsetesse vihmametsadesse pääseb paadiga mööda tumedaveelisi jõgesid. Reisimine on kallis, turiste vähe. Tundus olevat huvitav koht, kuhu millalgi minna, aga esialgu jätkus teisigi, lihtsamini ligipääsetavaid paiku – Sambia, Namiibia.

Kollist ei saanud meiega Namiibiasse tulla, aga see asi jäi tal kripeldama. Varsti pärast seda reisi küsis ta, kuhu siis järgmiseks minnakse. Kuskil aju tagakambris vaikselt vilkunud mõte aktiveerus kohe ja ma vastasin spontaanselt ja bravuurikalt: Gaboni. See osutus pika, esialgu madala intensiivsusega ettevalmistusperioodi avapauguks. Tuli hakata infot koguma.

Algatuseks hankisime Bradti Gaboni köite, autoriks Sean Connolly. Selle teine väljaanne ilmus 2020. aasta jaanuaris, enne pandeemia algust, ning kippus juba aeguma. Raamatut uurides leidis kinnitust, et Gabon on turisti jaoks kaunikesti kallis maa ja omal käel ringi liikuda pole seal sugugi lihtne. Sellist suhteliselt mugavat automatka, nagu olime teinud Sambias ja Namiibias katusetelgiga maasturitega, polnud Gabonis põhimõtteliselt ette nähtud. Ilma katusetelgita autosid sai iseenesest rentida küll, aga

see oli mõttetult kallis. Omal käel ringi reisimist ei soosinud ka riigi teedevõrk ja asjade korraldus rahvusparkides. Viimastes iseseisvalt viibida ei või, vaja on pargipoolseid saatjaid. Pealegi liigutakse paljudes parkides vaid veeteid mööda ja jalgsi, mis tähendab, et rendiautod seisaksid päevade kaupa jõude. Ühistransport – bussid, rongid – on Gabonis täiesti olemas. Mõtlesingi neid pikemate vahemaade läbimiseks pruukida, ehkki see töötas kujuneda üpris ebamugavaks. Tegelikult suunas kogu süsteem turisti selle poole, et ta kasutaks kas kohalike või rahvusvaheliste reisikorraldajate teenuseid. Kuna viimased annavad su niikuinii esimestele üle, koorides vaid vaheltkasu, siis otsustasin kohe kohalike poole pöörduda. Esmalt mõtlesin neilt tellida vaid teatavad reisilõigud ja liikuda ühest piirkonnast teise iseseisvalt. Reisiseltskond ei saanud seejuures olla suur. Ideaalseks pidasin neljaliikmelist kampa.

Visandasin Bradti raamatu põhjal kolmenädalase reisiplaani ja kirjutasin juuli algul samas soovitatud firmale Gabon Untouched. Nemad olid ainsad, kes pakkusid retke sügaval sisemaal, Waka rahvuspargi põhjaservas elavate babongode (pügmeede) juurde. Gaboni põhiline turismihooaeg on niinimetatud pikk kuivaperiood, mis kattub meie suvega (maist septembrini). Sel ajal me Aafrikasse minna ei tahtnud, siis on Eestiski hea. Plaanisime minna jaanuaris, paari kuu pikkuse lühikese kuivaperioodi teisel poolel.

Reisifirma, õigemini selle omanik ja hing Antonio Anoro, vastas kiiresti, ehkki oli parajasti ühe grupiga Tchibangas. Ta ütles, et nad korraldavad üldiselt ikka kogu reisi, mitte selle erinevaid juppe. Minu plaani jalgsi Loango rahvuspargi põhjaosast lõunaossa liikuda laitis ta maha. Seda teed käiakse küll, aga jaanuaris on veeseis sealsetes jõgedes liiga kõrge. Vahetasime kümneid kirju ja pidasime ka paar näost näkku vestlust Zoomi vahendusel, sest hispaanlane Antonio eelistas iga kell suulist suhtlust kirjalikule. Kohalikud olud ja võimalused said tasapisi selgemaks. Välja

joonistus ka meie reisiseltskond ja soovid. Jõudsimme kuuese kambani, mis oli Antonioli grupi maksimaalne suurus. Kulud ühe reisija kohta pidid niiviisi kujunema optimaalseks. Linnumeeste soovil sai plaani võetud ka kaugel sisemaal paiknevate rahvusparkide Lopé ja Ivindo külastamine, ehkki see muutis logistika märksa keerulisemaks.

Hinnapakkumiseni jõudsimme septembris. See oli ehmatavalt suur. 17-päevase matka eest taheti meilt 4275 eurot inimese kohta. Sellele pidid ju veel lisanduma lennupiletid ning viisa ja meditsiiniga (sh COVID) seotud kulud. Kaalusin loobumist – ekvatoriaalset vihmametsa saaks vast kuskil mujal odavamalt kogeda –, aga seltsimehed julgustasid siiski jätkama. Katsusin Antoniolt saada detailset eelarvet, et näha, mis kui palju maksab ja ebaolulisemaid asju välja jätta, aga kuigi kaugele ma sellega ei jõudnud. Mees kaitses oma ärisaladust kiivalt, ei lubanud kõõgipoolele kiigata. Kirjutasin ka teistele reisifirmadele, et võistlevaid pakkumisi saada, kuid erilise eduta. Hind oli laias laastus sama ja babongode osas pöördusid nad ikkagi Antonio poole, kes sai seeläbi mu alternatiivotsinguist teada. Pahaks ta õnneks siiski ei pannud. Mõtlesime uuesti ka maasturite rentimisele, aga millegi mõistlikuni me ei jõudnud.

Lõpuks nuputasime välja sellise lahenduse, et tellime Antoniolt vaid reisi esimese poole, kümme päeva, ja liigume siis omal käel rongiga Lopésse ja Ivindosse, kus meid abistavad kohalikud teenusepakkujad. Nõndaviisi saime Antoniole makstava summa umbes poole võrra väiksemaks. Ülejäänud reisi eest tuli muidugi veel eraldi tasuda, aga sedamoodi jupitatuna tundus see talutavam. Oluline oli seegi, et me ei tahtnud lasta kogu oma reisi algusest lõpuni ära korraldada ning jääda passiivse turisti rolli, kes ei pea ise midagi mõtlema ega muretsema. Kas meiesugused kogenud reisimehed seal siis tõesti ise hakkama ei saa? Tahtsime, et oleks ka veidi

seiklust, pigem reisi teisel poolel, kui oleme selle maaga juba veidi kohaneda jõudnud. Ei maksa unustada, et Gabon on prantsuskeelne maa. Olles kunagi koolis prantsuse keelt õppinud, lootsin kuidagi toime tulla. Kollist oli samuti selle keele algeid omandamas, ülejäänud ei osanud sisuliselt sõnagi.

Suvel-sügisel reisi planeerides olime üsna kindlad, et jaanuariks on see koroonajama möödunud ja reisimine taas vaba, vähemasti neile, kes korralikult vaktsineeritud. Ostsime ära lennupiletid Gaboni pealinna Libreville'i ning kandsime Antoniole üle poole kokkulepitud summast. Vaktsineerisin end ka kollapalaviku vastu – see on Gaboni sisenemise vältimatu eeltingimus. Lisaks tavapärasele meditsiinikindlustusele tegin ärevaid aegu silmas pidades igaks juhuks ka reisitõrkekindlustuse. Ühesõnaga, me kõik matsime sellesse ettevõtmisse hulga raha. Ja siis kargas järsku Lõuna-Aafrikast välja mingi omikron-tüvi ja lõi pildi taas segamini – uued ja karmimad piirangud, riikide osaline sulgemine, pilootide ja muude lennundustöötajate nappus.

Gaboni viisa lootsime saada nende e-viisa süsteemi kaudu ja lõpuks piirilt, nagu reisijuhis kirjas. Selgus, et koroonaperioodil see skeem ei toimi. Niisiis tuli viisad hankida Antonio vahendusel ja lisatasu eest. See asi jäi aga kuhugi Gaboni pikkadesse ja korrumpeerunud bürokraatiakoridoridesse venima.

Kaks nädalat enne seda, kui pidime esmalt Stockholmi ning seejärel Pariisi ja Libreville'i lendama, polnud mingit kindlust, et meie puhkus ja sellele kulutatud raha raisku ei lähe. Nii Rootsi kui ka Gaboni sisenemisel nõuti koroonatesti negatiivset tulemust. Polnud välistatud, et hoolimata kolmekordsest vaktsineerimisest olen haiguse siiski endalegi märkamatult külge saanud ja annan positiivse proovi. Või ei saa viisat. Sellist tõrget mu kindlustus ei katnud. Lisaks selgus, et parajasti Barcelonas viibiv Antonio on andnud positiivse koroonaproovi ja ei saagi ehk meiega Gaboni

tulla. Õnneks oli tal kohalik abimees Yannick, kes võis teda vajadusel asendada. Oleks teadnud, et selle reisi korraldamisega nii palju jama ja muret on, oleks vist loobunud, aga nüüd oli selleks juba hilja. Tuli lihtsalt kannatikult oodata.

Ootasin, jälgisin murelikult oma tervist. Ajuti tundsin end pisut haigena, nõrgana, kurk oli valus. Kas koroonaga sai mu kätte? Närviline aeg. Enne kolmenädalast reisi on ikka hulk töiseid ja koduseid asju, mis on vaja joonde ajada, otsad kokku sõlmida. Laupäeva varahommikul sai teatavaks mu eelmisel päeval antud PCR-testi tulemus. Negatiivne, taevale tänu! Vähemasti sellest takistusest sain üle. Leho kahjuks ei saanud. Ta oli suhteliselt hiljuti koroonaga läbi teinud, jääknähud püsisid, test oli napilt positiivne ja sõit jäi katki. Ülejäänud seltsimehed kandsid järjest negatiivsetest tulemustest ette. Vähemasti ei pea ma üksi sõitma! Aga meie viisataotlust heaks kiitvat kirja ei olnud ikka veel. Selleta ei pruukinud me Pariisis (või juba Stockholmis) lennukissegi pääseda. Antonio andis muudkui uusi lubadusi ja kirjutas vabandusi: veel veidi kannatust, kohe varsti tuleb.

*

Laupäeva õhtul tõi Liisi mu Nõkku Tallinna rongi peale. Vaikne talvine pimedus, kolm-neli külmakraadi, kerge lumikate. Kõik oli kuidagi väga tavaline, argine. Mäletan, et viivitasin hetke autost väljumisega. Sain aru, et kui välja astun, siis lahkun ühtlasi ka mugavustsoonist. Aga seda ma ju tahtsingi? Vahelduseks.

Tallinnas tulin Kitsekülas maha ja jalutasin ema juurde Nõmme teele. Lund oli ebatavaliselt palju, meenutas lapsepõlve talvi. Peent lumeprügi kogunes fotokotile. Kaabu peas läbi talveõhtuste tänavate kõndides oli pisut ebaadekvaatne tunne, reisile mineja tunne. Ma ei kuulunud õieti enam sinna. Ema oli haige ja nõrk, hää ära,

kõripõletik. Mõtlesin, et siiajäätatel tuleb raske talv, aga mina lähen ära, põgenen.

Gaboni immigratsiooniameti kiri, mille alusel meile pidi piiril viisa väljastatama, saabus vastu ööd, kui olin juba teki alla pugunud. Viimasel hetkel oli kuskil Libreville'is veel skanner katki läinud, nii et kirjadest tehti lihtsalt telefoniga pildid, aga lõpuks olid need siiski käes. Võisime sõita, tee oli vaba.

SAABUMINE

Kell neli hommikul aetakse meid üles, umbes tund enne saabumist. Sööge hommikust, tarbiges, reostage planeeti! Mõttetu vägivald. Ma ei söö peaaegu midagi, põhjustan ikkagi kotitäie saasta. Olen veel eileõhtuse lennuõnnetuse pärast turris – ajasin ootamatu raputuse tõttu topsitäie tomatimahla pükstele. Kollistil juhtus sama. Kuskil meie all pimeduses libiseb aga mööda Põhja-Nigeeria. *Boko haram!*¹

Kell 5.20 maandume Libreville'is, Léon M'ba nimelisel lennuväljal. Hakkab valgeks minema. Lennukiaknast paistab taevast kattev hall pilvevaip ja tarastatud territooriumi raamiv tumeroheline taimestik. Välja lastakse jupikaupa. Lennuk on suur, ühest pardast teiseni oma tosin tooli. Meie istume tagaotsas ja saame pea terve tunni oma järke oodata. Väljumise momendiks valmis-tun teadlikult. Esimene kokkupuude uue maaga, uue õhuga. See õhk on niiske ja soe, nagu spaas. Esmalt seisame sappa, et esitada tervisedeklaratsioon. Täidan seda kiiruga, blanketti koridoriseinale toetades ja märkan, et paber on juba jõudnud niiskuda, nätskeks muutuda. Edasi tuleb pikk tropis ootamine. Vormistatakse viisad, kogutakse lõiv. Kõik see võtab aega. Inimesi hõigatakse välja nimede järgi. Mustade meeste prantsuskeelsest hääldusest on raske aru saada. Keegi ameeriklanna Rachel [reitsl] ei saa tükk aega aru, et

¹ 2002. aastal Kirde-Nigeerias loodud sunniitlik terroriorganisatsioon. Selle mittem ametlik nimi Boko Haram tähendab, et Lääne haridus (või tsivilisatsioon) on keelatud.

siinmail on ta Rachel [rašel]. Mis siis veel rääkida sellistest nimest nagu Indrek Jääts, Heikki Luhamaa või Leho Luigujõe. Panen kogu oma keelevaistu mängu ja taipan siiski õigel ajal, kui tuleb leti juurde minna. Õnneks menetletakse meid järjest. Korduvalt tuleb seletada, et Mr. Lüigüzö (vms) ei ole saabunud.

Yannick ootab meid väljas, nagu lubatud. Sidet peame Whatsappi ja lennujaama WiFi vahendusel. Ta tõi õhu- ja piiripolitseile meie viisakirjade originaalid. Hiljem selgub, et Antonio vahendatud abita seestpoolt poleks meie kui lihtsad turistid pandeemia päevil ilmselt üldse riiki pääsenud. Gaboni bürokraatiamasin on suur ja kohmakas, kuid õnneks korrumpeerunud. Või siiski kahjuks korrumpeerunud? Meil ei ole mahti selle üle arutama jääda. Võtame oma pagasi ja läheme koroonatesti tegema. See osutub üsna kiireks ja formaalseks. 31 euro eest saame veel ühe paberi, mida kontrollidele näidata. Riburada pidi läbime kõik selle kadalipu ja saame viimaks lennujaamast välja. Maski peab siiski jätkuvalt ees hoidma. Libreville'i niiskes palavuses on see eriti tüütu.

Olen üks esimesi väljujaid. Saan Yannickiga esmakordselt reaalselt kokku. Nooremapoolne mustanahaline sell, paistab et pehme loomuga, räägib pigem vaikselt. Bussike juba ootab, paras logu, kotid saab sinna ära panna. Bussijuhiks on Alex, noor ja karme mees, pärit Togost. Meie esimeseks mureks on rahaasjad korda ajada. Kõigepealt maksame Yannickile ära teise poole Antonioga kokku lepitud summast, lisaks viisavahendustasu. Kõik sularahas ja eurodes. Leho osa me esialgu ei maksa. Selle üle jõuab hiljem arutada ja kaubelda.

Järgmiseks hangime endale kohalikku sularaha – Kesk-Aafrika franke (CFA). Gabon on sularahaühiskond, kaardiga ei saa maksta kaugeltki mitte igal pool ja mõnes kaugemas provintsis pole ühtegi sularahaautomaati. Seega tuleb pealinnast lahkudes pikalt ette mõelda. Yannick soovitab rahavahetuseks üht pikka ja saledat,

elegantses ülikonnas härrat, kellel on ühes käes neli nutitelefone ning teises mahukas nahkportfell. Ise ehk sellise tegelasega äri ajada ei riskiks, aga otsustame oma teejuhti usaldada. Kurss on ametlikust isegi veidi soodsam. Annan 1500 eurot ja saan vastu 1 005 000 franki. Suurim kohalik kupüür on kümnetuhandeline. Saan neid sada tükki, annab lugeda, aga klapib. Ka Yannick vahe- tab meilt saadud eurod tervenisti frankideks. Ärimehe portfell on sõna otseses mõttes raha täis. Peab ikka hea katus olema, et siin lennujaama ees niimoodi ringi liikuda. Kõik kohalikud tegelased ilmselt teavad teda. Kauba kinnituseks ulatub mees mulle naera- tades oma visiitkaardi – Okomba Arnaud Sylla. Tulge jälle! Soe- tame veel kamba peale mõned kohalikud SIM-kaardid ning või- megi bussi kobida ja teele asuda. Riiki sai sisse ja raha vahetatud. *Great success!*

Sõidame Libreville'ist maa poolt mööda. Rahvarohke äärelinna- segadik, turukolded ringteede ümber. Ühes sellises paigas teeme esimese peatuse, käime poes, ostame esimesed õlled. Régab, lahti seletatult *Régie gabonaise des boissons* ehk Gaboni jookide amet, rahvapäraselt ka *Regardez les gabonais boire* – vaadake, gabonlased joovad. Sellest saab meie järgmiste nädalate lemmikõlu. Jõuan oma ühe külma õllepudeliga esimesena poest välja. Üks kohalik noor- mees kingib mulle millegipärast teise veel. *Bienvenue au Gabon!*

Esimese eine organiseerib Yannick meile sealsamas, ühes suit- suses nurgakeses, kus paar meest sütel veiseliha küpsetavad ja seda saia vahele hakivad, lisaks sinep, sibul ja tsilli. Maitseb päris hea ja ilmselt ei ole ka kallis. Yannick maksab. Kokkulepe on selline, et esimese kümne päeva vältel kannab kõik kulud Gabon Untouched. Vaid alkohol ja jootrahad jäävad meie endi hooleks. Kuigi toole- laudu pole, on päris mõnus seista ja süüa keset seda aafrikalikku segadikku. Oleme kohale jõudnud!

Edasi lihtsalt sõidame. Pealinna ühendab pea kogu ülejäänud riigiga vaid üks maantee (N1) ja see on selgelt ülekoormatud. Kohati katab teed päris korralik asfalt, aga enamasti on tegemist suurte ja sügavate aukude labürindiga, kus saab vaid aeglaselt edasi liikuda, kui ei taha oma sõiduriista enneaegu ära lõhkuda. Nkok, Ntoun, Kougouleu, Ndouameng, Kango – sellised kohanimed. Algul on asustus pea katkematu, hiljem jääb tasapisi hõredamaks ja teeb ruumi tihedale rohelinele võsale, millest paistab välja ka kõrgemaid puid. Külades annavad tooni madala plekist viilkatusega pruunikas-hallid laudsarad, mis peale hülgamist kiiresti rohelusse upuvad. Koolivormides lapsed, kitsed, mõni koer. Hobuseid ja veiseid ei lase tsetsekärbes pidada. Elamute ümbruses kasvavad banaanipuud, põlde pole, vaateid pole, kõikjal seisab ees roheline metsamüür.

Iga natukese aja tagant, enamasti suuremate asulate servas, läbime kontrollpunkti. Yannicki märguande peale tõmbame kiiresti maskid ette. Sageli pääseme kontrollimata – Alexil on politseinikega suhtlemine hästi käpas, aga paaril korral tuleb siiski ka passid ja koroonatestid ette näidata.

Teeme Yannicki algatusel mõne peatuse. Ühes külas käime vaatamas, kuidas teeäärses saras suhkruroost mahla pressitakse. Jämedad varred topitakse ükshaaval purustajasse, magus neste voolab määrdunud plastnõusse. Samas saab proovida ka sellest mahlast kääritatud piimjat puskarit. Müüakse kaasagi, plastpudelites ja kanistrites, Alex ostabki paar pudelit. Teise jalasirutuspausi teeme ekvaatoril. Mõttelist joont gloobusel märgib kulunud kirjadega plekksilt, ümberringi lopsakas võsa. Ega seal tegelikult midagi vaadata pole, aga pilti teeme ikka.

Väikeste kolonnidena tuleb ühtelugu suuri rohmakaid veokaid vastu. Haagistele laotud väärispuupalgid on nii jämedad, et koor-masse mahub neid vaid kümme-kond. Ostjad on hiinlased, teab Yannick rääkida. Tema ema on pärit Fougamoust, isa Lastourville'ist.

Meie teejuht ise on pealinna poiss, Libreville'is üles kasvanud. Siledametel teelõikudel kipub uni peale. Magada sai öösel ju parimal juhul paar tundi.

Lõunat sööme Bifounis. See on eeskätt teerist, ringtee, mille ümber on koondunud poed, müügiletid ja söögikohad. Siit hargneb maantee N2, mis viib põhja poole ja lõpuks Kameruni. Krokodillihautis, mida esialgses eksootikavaimustuses tellime, on veidi aegunud, pelgalt leige, kuid üsna vürtsikas. Hele liha mekib laias laastus nagu kana. Juurde pakutakse jahubanaane ja maniokki, küllaltki tihedat kliistrikarva juurikat, mis lõhnab nagu augustikuine nõudepesulapp. Hais tuleb sellest, et siinkandis on kombeks toorelt mõnevõrra mürgist maniokki enne keetmist fermenteerida. Lauda kattev vakstu on libe, nõud kardetavasti pestud mingis sogase veega kausis. Sööme osaliselt kätega, higi voolab. Joon igaks juhuks ühe suure kokakoola. See peaks tapma kõik tuntud bakterid. Alguse asi, kultuurišokk, me pole veel kohanenud.

Yannick tutvustab meile samas lühidalt järgneva kümne päeva kava. Kuna Air France oli sügisel meie lennuaegu muutnud, siis saabusime kaks päeva varem kui algselt kavandatud. Teatasin sellest Antoniole aegsasti ja ta lubas plaanid vastavalt ümber teha, kuid ilmselt unustas. Igal juhul tuli meie varasem saabumine talle üllatusena, kui sellest mõni päev enne reisi algust igaks juhuks uuesti kirjutasin. Paistab, et marsruut õnnestus siiski kiiresti ringi teha ja millestki me ilma ei jää. Iseasi, kui ladusalt see kõik sujub.